

Yaşam

S a r g u n A . T o n t

Kurdun Gözlerindeki Ateş

"O zamanlar bir kurt görünce fırsatı hiç kaçırmazdık... Çiftlerimiz boşaldığında yaşlı kurt yerdeydi, ve bir yavrusu asla aşamayacağı bir kayanın üzerinde yaralı ayağını sürüklüyordu... Yanına geldiğinde kurtun gözünde öfkeli yeşil bir ateşin yavaş yavaş söndüğünü gördüm. O zaman anladım ki - ve o günden beri hiç unutmadım- o gözlerde ilk kez rastladığım bir şey vardı; öyle bir şey ki onu yalnız O ve dağ biliyordu."

Aldo Leopold

Eğer sizler de benim gibi bir doğa severseniz yukarıdaki satırları okuduğunuzda aklınızdan "İnşallah, bu adam islah olmuştur; şimdi zavallı kurtları vurmak yerine fotoğraflarını çekiyordur" diye bir düşünce geçmiştir. Eminim şaşıracaksınız, bu satırların sahibi Aldo Leopold bugün çevre ahlakı ve korumacılığı gündeme geldiği zaman ekologların aklına gelen ilk isimlerden biridir. Aynı hristiyanlığın en büyük azizi Tarsus'lu Pavlos gibi Leopold da, deyim yerindeyse, tövbe ettikten sonra, çevrecilerin gözünde neredeyse azizlik seviyesine ulaşan bir bilim ada-

mıdır. 1948 yılında vefat eden Leopold uzun yıllar ABD'nin Wisconsin Üniversitesi'nde ekoloji profesörlüğü yapmış, tarihte ilk kez Av İdaresi adında bir ders okumuş, Wilderness Society'yi (Yaban Derneği) kurmuş ve doğayla uyumlu yaşamın eninde sonunda sevgi ve saygıya dayanan, sadece insanları değil bütün canlıları, hatta toprağı ve suyu bile içine alan genişletilmiş bir ahlak düzeni içinde mümkün olabileceğini savunmuştur. Leopold'a göre çevreyi korumak ancak insan ve yöre arasında uyum sağlamakla başarıya ulaşabilir: "Yöreyle uyum sağlamanız bir arkadaşınıza uyum sağlamak gibidir; onun elini hem bağrınıza basıp hem bıçakla kesemeyiniz...Yöre tek bir canlıdır. Onun parçaları, aynı biz insanların uzuvları gibi, birbirleriyle hem rekabet eder hem uyum içinde çalışır". Leopold'un ahlak felsefesine kısaca zaten değinmiştik (Bilim-Teknik, Temmuz, 1997) Bu yazımızda onun diğer bazı özelliklerin tanıtmaya çalışacağız. Geçen yazılarımızdan birinde Konrad Lorenz'i sizlere belki de en en eğlenceli popüler bilim yazarı olarak tanıtmıştık; Aldo Le-

opold'un yazılırsa edebiyat antolojilerine girebilecek kalitededir. Leopold'un eserlerinde adı sık sık geçen ve bu yazıların bir kısmını kaleme alındığı mekan ise pek alışagelmış bir yer değil. Thoreau bir göl kenarında kendi eliyle inşa ettiği bir kulübede en güzel düşüncelerini kaleme almış; Leopold'un en mutlu günlerini geçirdiği yere Sand County (kabaca kumsal, çorak yöre diye dilimize aktarabiliriz) diye bilinen arazinin ortasında terk edilmiş bir tavuk kümesi!

Sand County halka kapalı; kendi başınıza bulmanız neredeyse imkansız, bulsanız bile karşınıza zincirli kapılar çıkıyor. Leopold'un kızı Nina'nın da mensup olduğu bir vakıf Sand County'i kutsal bir emanet gibi koruyor. (Mekanın bana açılması Leopold'un mükemmel bir biyografisini yazan arkadaşım Curt Meine aracılığıyla oldu). Kutsal mekanı bana vakıf personelden Buddy Hufferaker dolaştırdı. Leopold iflas eden bir çiftçiden satın aldığı ve hafta sonlarında kullanmayı düşündüğü kümesi ailesine ilk kez bir Şubat ayında göstermiş. Yerlerde kar varmış, tek bir penceresi bile olmayan kümes tavuk pis-

likleriyle doluymuş. Buddy'nin söylediğine göre çocukları "Acaba babamızın akli dengesi sonunda bozuldu mu?" gibilerinden birbirlerine bakmışlar. Leopold'un İspanyol asıllı karısı Estella her zaman olduğu gibi yine kocasının yardımına koşarak moral takviyesi yapmış. Kümes temizlenmiş, yatak ranzaları alabilecek şekilde genişletilmiş, bir kapı ve pencereler takılmış. Çevrede tek bir ağaç yokmuş. İlk yıl 3 bin fidan dikilmiş, çoğu tutmamış ama yılmayıp dikmeye devam etmişler ve Çorak Yöre sonunda yemyeşil bir yöreye dönüşmüş. Ranzalardan başlayarak Leopold'un oturduğu koltuğa kadar, Buddy kulübedeki eşyaları ve tarihçelerini en ince ayrıntılara kadar anlatmakta ısrarlıydı ama benim aklım ölümünden bir yıl sonra basılan (1949) Sand County Almanac adlı kitabında anlattığı bu kulübeden gün doğarken çıktığı gezilere gidiyor:

"Tapu memuruna göre benim bu dünyadaki mülküm 50 hektar ama o uykucu birisi olduğu için sabah 9'dan önce evraklara bakmaz. Güneş doğduğunda evrakların ne göstereceği ise ilginç bir sorudur. Tapu olsun olmasın gün doğuşunda köpeğimle birlikte dolaşabileceğim bütün yerlerin tek sahibi benim. Sınırlar, beni sınırlandıran düşüncelerle birlikte kaybolur."

Leopold çok kez kulübenin önünde kendi eliyle yaptığı tabureye oturup kuşları seyredirmiş.

"Mart kazları daha başkadır. Kanatlarındaki saçma darbeleri onların bütün kış boyunca ateş altında kaldıklarının göstergesidir ama onlar ilkbaharın ateşkes mevsimi olduğunu bilirler. Onlar nehrin dönemeçlerini izleyerek artık namlıların görünmediği ufak adaların üzerinden alçaktan uçar ve sanki kaybolmuş bir arkadaşını yeniden bulmuş gibi sığılıklara seslenir, suları selamlarlar...Kazlarımız nihayet eve döndü...İşte böyle zamanlarda bataklıkta bir tarla faresi olmayı çok isterdim."

(Doğanın bir parçası olmayı istemek için ille de bir ekolog olmak gerekmez. Örneğin Ahmet Haşim'in "Göllerde bu dem bir kamış olsam" dizesi.) Takdir edeceğimiz gibi ekolojide bir yörenin canlıları kadar toprağı, suyu ve esen rüzgarı da o ekosistemin sağlıklı bir şekilde işlemesi için çok önemlidir. Bu yönden bakıldığında büyük adamın "Eğer ben bir rüzgar olsaydım" başlıklı bir makale yazmasına hiç şaşmamak gerek:

"Kasım ayında mısır tarlasındaki rüzgar çok hızlı eser. Saplar mırıldanır, ko-

pan başaklar feza doğru oyun oynar gibi dönerek yükselir ve rüzgar hızla esmeye devam eder. Bataklıktaki durgun sular da uzun dalgalar oluşur, bir ağaç dallarını sallayarak yol kesmeye çalışır ama rüzgarı durdurmak mümkün değildir. Kumsalın üstünde sadece rüzgar var ve nehir denize doğru akıyor. Bir tutam ot kumda daireler çiziyor ve ben bir kütüğün üstüne oturmuş evrenin seslerini dinliyorum."

Şimdi biraz da Leopold'un bilimsel yaşamının belki de en büyük trajedisine göz atalım. Yukarıda değindiğimiz gibi Leopold avlanmanın bilimsel bir şekilde nasıl yapılması gerektiğini ilk inceleyenlerden biri. Küçük yaşta beri bir av atmosferi içinde büyüyen Leopold gençliğinde geyik avlamayı çok sevmiş. Tabii geyikleri yedikleri için kurtlardan da nefret edermiş. O yıllarda yazdığı bir mektupta son kurdu vurmadan rahat edemeyeceğini açıkça belirtir. Leopold'a göre kurtlar yok olursa geyikler çoğalır ve avcılar da o derece mutlu olur. Ama evdeki hesap çarşıya uymuyor. Kurtlar gidince geyik sayıları gerçekten artıyor ama bir süre son-

ra yeteri kadar ot kalmadığı için geyikler de ölmeye başlıyor, tabii bu arada yenilen fidanlar da işin cabası. Aslında kurtlar geyikleri yiyerek sayılarının aşırı şekilde çoğalmasını önler, böylelikle ot, geyik ve kurt arasında bir çeşit doğal denge sağlanmış olur. Bu gerçeği Leopold işi işten geçtikten sonra anlıyor. Hayvanseverler merak etmesin; Leopold'un çark etmesi sadece ekolojik nedenlerden değil. Can çekişen kurdun gözlerindeki öfkeli ateş onun benliğindeki ekolojik vicdanı ateşliyor ve Leopold en iyi avcılığın tüfekte değil, gözle yapılması gerektiğine inanıyor. Darısı bizim avcılarımızın başına.

Leopold ve arkadaşlarının yaptıkları bu hata bundan birkaç yıl önce Kanada'dan getirilen kurtların ABD'nin çeşitli eyaletlerinde doğaya saliverilmeleri sonucu bir nebze olsun olsa telafi edildi. Eğer sağ olsaydı Leopold'un karşılama heyetinin en ön saflarında yer alacağından benim hiç bir şüphem yok.

Vakıf binasına döndüğümüzde beni çok hoş bir sürpiriz bekliyordu : Bize kapıyı açan Leopold'un kızı Nina idi. Tatlı bir sohbet başladı. Nina bana Türkiye'deki çevre hareketlerinin ne düzeyde olduğunu sordu, ben de eskiye göre astronomik gelişmeler olduğunu anlattım ve kendisine bir bölümü babasının düşüncelerine ayrılmış Türkçe bir doğa tarihi kitabını hediye ettim. Çok duygulandı. O da bana "Sand County Almanac"ın çok güzel bir baskısını imzaladıktan sonra hediye etti. Üniversitede öğrenciyken bir solukta okuduğum bu kitabı misafir kaldığım eve dönünce tekrar okudum. Kitabın 50 yıl önce yazıldığını bilmeyenler geçen ay yazıldığını sanabilirler. Leopold 61 yaşındayken bir orman yangınına söndürmeye çalışırken öldü. Bir azize böyle bir ölüm yakışırız zaten.